

ombudsman
veřejný ochránce práv

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc při Dětském domově Charlotty Masarykové

Zpráva z návštěvy zařízení

Adresa zařízení:	U Včely 176, 156 00 Praha 5
Zřizovatel:	Hlavní město Praha
Ředitel:	MUDr. Iva Truellová, Ph.D.
Typ zařízení:	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
Kapacita:	15 lůžek
Datum návštěvy:	16.–17. října 2017
Datum vydání zprávy:	6. března 2018
Návštěvu provedli:	Mgr. Tereza Gajdušková, Mgr. Katarína Haukvitzová, Mgr. Hana Zaplatílková, Věra Bechyňová, DiS.

Obsah

Úvodní informace	3
Systematická návštěva a její cíl	3
Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení	3
Navržená opatření k nápravě	4
Zaměření návštěvy	5
Průběh návštěvy	5
Informace o zařízení	6
Shrnutí	7
Umístění dítěte do zařízení	9
1. Právní tituly umístěných dětí	9
2. Informování dítěte o jeho právech a povinnostech	9
3. Souhlas s poskytováním zdravotních služeb dítěti umístěného v zařízení	10
Pobyt dítěte v zařízení	12
4. Návštěvy	12
5. Používání erárního oblečení	15
Pomoc dítěti a rodině	17
6. Individuální plán ochrany dítěte	17
7. Vztah personálu zařízení k rodinám dětí	17
8. Pomoc rodině	18
Prostředí	22
9. Prostředí pro návštěvy	22
10. Kamerový systém	24
11. Estetika prostředí a vhodnost vybavení zařízení	25
12. Mříže v části budovy patřící k dětskému domovu	26
Personál	28
13. Sociálních pracovníce	28
14. Tety	28
Přehled opatření k nápravě	30

Úvodní informace

Systematická návštěva a její cíl

Na základě ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, vykonávám činnost národního preventivního mechanismu, v jehož rámci provádím systematické návštěvy míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě. Důvodem omezení na svobodě je rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo závislost osoby na poskytované péči. Cílem systematických návštěv je posílit ochranu osob omezených na svobodě před všemi formami špatného zacházení.¹ Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc představují zařízení ve smyslu § 1 odst. 4 písm. a) a c) zákona o veřejném ochránci práv.

Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřuji pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv (dále také „Kancelář“).² Pracovníky jsou právníci, psychologové, etopedové a speciální pedagogové. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a dětmi, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace.³ Charakter návštěv je preventivní, s cílem působit do budoucna a zvyšovat standard péče o ohrožené děti v České republice.

Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení⁴

Z každé systematické návštěvy pořizuji zprávu, jejíž součástí mohou být návrhy opatření k nápravě. Zpráva slouží k dialogu se zařízením a jako vodítko k prevenci nebo odstranění špatného zacházení. Zpráva nepopisuje praxi zařízení, která odpovídá dobrým standardům zacházení. Proto může působit negativním dojmem. Prosím čtenáře, aby zprávu četli s tímto vědomím a nepovažovali moje závěry za nedocenení náročné práce zařízení.

Zprávu zašlu zařízení a vyzvu je, aby se k mým zjištěním a navrženým opatřením otevřeně a s odůvodněním vyjádřilo. Jsem připravena zabývat se předloženými argumenty. Shledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je pak vysvětlení zjištěných pochybení, doložení navržených opatření k nápravě či hodnověrný příslib jejich realizace. Neshledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným,

1 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). Ve zdravotnických zařízeních může mít špatné zacházení například podobu nezajištění bezpečí, nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie, práva na spoluúčast při rozhodování o léčebném postupu anebo podobu neodůvodněného používání omezovacích prostředků.

2 V souladu s § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

3 V souladu s § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

4 Vysvětluji postup, který plyne z § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

vyrozumím o tom nadřízený úřad (případně vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁵ Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace zprávu z návštěvy zařízení, včetně obdrženého vyjádření, anonymizuji (vyjma jmen osob pověřených vedením zařízení) a zveřejním na svých internetových stránkách v sekci <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.⁶

Po provedení série souvisejících návštěv vydávám tzv. souhrnnou zprávu. Tu také zveřejňuji a doručuji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní navštívené zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně formuluji standard dobrého zacházení. Cílem také je, aby zpráva byla k dispozici nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění nebo prevenci špatného zacházení.⁷ Souhrnná zpráva ze systematických návštěv zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc bude vydána v průběhu roku 2018.

Navržená opatření k nápravě

Navržená opatření k nápravě jsou zpravidla různá svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Při jejich formulaci navrhuji také termín realizace, přičemž očekávám, že zařízení jej buď respektuje, anebo odůvodněně navrhne jiný termín. Pro snazší orientaci poskytuji v závěru zprávy jejich přehled:

- **Bezodkladná opatření** je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Je-li jejich realizace náročná, je třeba je provést v nejkratší možné době. Za bezodkladná pokládám opatření, která považuji za naléhavá a přikládám jim velkou důležitost, anebo která považuji za objektivně snadno realizovatelná.
- **Opatření s delší lhůtou** je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho, tří, šesti měsíců, jednoho roku.
- **Opatření s průběžným plněním** formuluji tam, kde je třeba zavést do praxe určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že se tak stane bezodkladně a bude se dbát na uplatňování do budoucna.

Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření bylo realizováno a jak, nebo (2) kdy a jak se tak stane, nebo (3) navrhne jeho alternativu.

5 Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

6 V souladu s § 23 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

7 Dosud zveřejněné souhrnné zprávy a další dokumenty související s ochranou osob omezených na svobodě jsou dostupné na <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.

Zaměření návštěvy

Během návštěvy se pracovníci Kanceláře zaměřili na dodržování práv dětí umístěných v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Základní lidská práva a svobody dětí jsou garantovány v Listině základních práv a svobod a také v řadě mezinárodních úmluv, které jsou pro Českou republiku právně závazné a mají aplikační přednost před zákonem. Jde například o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod⁸ a Úmluvu o právech dítěte.⁹

Základní zákonný rámec upravující práva a povinnosti dětí a zařízení představují následující předpisy:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o SPOD“),
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také „občanský zákoník“)
- zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o zdravotních službách“),
- příloha č. 3 k vyhlášce č. 473/2012 Sb.; Standardy kvality SPOD při poskytování sociálně-právní ochrany zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále také „standardy kvality“).

Průběh návštěvy

Návštěva proběhla ve dnech 16.–17. října 2017 bez předchozího ohlášení. Ředitelka Dětského domova Charlotty Masarykové byla o návštěvě osobně informována při jejím zahájení a bylo jí rovněž předáno pověření k provedení návštěvy a vyžádána potřebná dokumentace.

Návštěvu provedli právníci Kanceláře veřejného ochránce práv Mgr. Tereza Gajdušková, Mgr. Katarína Haukvitzová a Mgr. Hana Zaplatílková. Na šetření se též podílela pověřená expertka, zakladatelka českého centra pro sanaci rodiny STŘEP Věra Bechyňová, DiS.

Pracovnice Kanceláře navštívily zařízení v době rekonstrukce a nepřítomnosti poloviny dětí. V zařízení byly přítomny tři z celkového počtu šesti dětí, ostatní byly na společném výletě na horách. Pracovnice hovořily s personálem zařízení a se dvěma dětmi. Na místě zastížený personál poskytl veškerou součinnost, za což děkují.

8 Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších protokolů.

9 Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění sdělení č. 41/2010 Sb. m. s.

Informace o zařízení

Dětský domov Charlotty Masarykové je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy. Je zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc ve smyslu § 39 odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Současně je zdravotnickým zařízením dětský domov pro děti do 3 let ve smyslu § 43 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Ředitelka Dětského domova Charlotty Masarykové je ředitelkou jak zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tak i ředitelkou dětského domova pro děti do 3 let. Návštěva se týkala výhradně zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Když v této zprávě zmiňuji zařízení, myslím tím zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Deklarovaná kapacita zařízení je 15 lůžek. Během návštěvy bylo v zařízení umístěno 6 dětí. Cílovou skupinou jsou děti od 1 do 6 let věku, v budoucnu však ředitelka dětského domova plánuje uzpůsobit prostředí také dětem starším.

Výchovnou péči o děti v zařízení zajišťuje osm vychovatelek, z toho jedna vedoucí ZDVOP. Na péči o děti se dále podílejí dvě sociální pracovníce, kdy jedna z nich je zároveň zástupkyní ředitelky dětského domova, a dále vrchní sestra, výchovná sestra a psychologka. Poslední dvě jmenované jsou k dispozici jak dětem ze zařízení, tak dětem z dětského domova. Psycholožka dochází do zařízení 2krát týdně na cca 5 hodin. V případě potřeby ji nahrazuje jiná psychologka (cca 1krát za 3 měsíce).

V kazuistikách jednotlivých dětí používám s ohledem na ochranu osobních údajů písmena, která neoznačují jméno ani příjmení konkrétního dítěte. Zařízení mimo rámec této zprávy sdělím, o které konkrétní dítě se v jednotlivých kazuistikách jedná.

Shrnutí

V zařízení jsem neshledala špatné zacházení. Velké nedostatky však spatřuji v práci s rodinou umístěných dětí. Někteří zaměstnanci jsou frustrováni svými zkušenostmi s problémovými rodiči a na práci s nimi de facto rezignovali. Bez pomoci rodině však zpravidla nelze pomoci ani dítěti. Pokud si zařízení do budoucna přeje zlepšit péči poskytovanou dětem, doporučuji zaměřit se právě na práci s rodinou.

K problematice nastavenému vztahu zařízení k rodinám dětí se váže řada dílčích pochybení. Jde například o snímání návštěvních prostor kamerou, přítomnost mříží na oknech návštěvní místnosti či přítomnost pracovníků zařízení při vytipovaných návštěvách. V takto nastaveném prostředí, dle mého názoru, nelze dítěti a jeho rodině poskytovat odpovídající pomoc.

Ve zprávě nevěnuji přílišnou pozornost prostředí zařízení, a to z toho důvodu, že v době návštěvy probíhala v zařízení rekonstrukce a moje závěry by proto nemusely být objektivní. Samotný fakt, že se zařízení snaží zlepšovat zázemí pro děti, však oceňuji. Nedostatky jsem neshledala ani ve vztahu personálu k dětem.

Věřím, že moje závěry a z nich odvozená doporučení zařízení nepřijme jako pouhou kritiku, ale také jako příležitost ke zlepšení dosavadní praxe. Ve všech oblastech jsem taktéž otevřena diskuzi.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

ombudsman
veřejný ochránce práv

Sp. zn.: 40/2017/NZ/TG
Č. j.: KVOP-10275/2018
ZDVOP při Dětském domově
Charlotty Masarykové

Umístění dítěte do zařízení

1. Právní tituly umístěných dětí

Umístění na základě žádosti OSPOD

Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, stejně jako mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči.¹⁰ K odnětí dítěte od rodiny proto může dojít pouze se souhlasem rodičů nebo na základě rozhodnutí soudu. V souladu s tímto pravidlem zákon stanoví, že pokud o pobyt dítěte v zařízení žádá OSPOD, musí svou žádost do 24 hodin doplnit buď souhlasem rodičů, nebo rozhodnutím soudu.¹¹ Pokud tyto podmínky nejsou splněny, musí být dítě vráceno k rodičům.

Sourozenci A. a B. byli do zařízení umístěni na žádost OSPOD dne 19. ledna 2017. V jejich dokumentaci pracovnice Kanceláře našly písemný souhlas matky s umístěním dítěte, ten však nebyl datován. Není tedy zřejmé, zda byl poskytnut v zákonné lhůtě (viz výše), a tedy zda zařízení disponuje řádným titulem pro umístění dítěte.

Opatření:

- 1) **vyžadovat od OSPOD, aby vždy dokládal datovaný souhlas rodičů s umístěním dítěte (průběžně);**

2. Informování dítěte o jeho právech a povinnostech

Ředitel je povinen seznámit dítě s jeho právy a povinnostmi.¹²

V dokumentaci všech dětí je založen dokument s názvem „*záznam o seznámení dítěte s jeho právy a povinnostmi*“. Dokument není vypracován ve formě vhodné pro malé děti. Pro děti v zařízení existuje obrázkový manuál, který pracovnícím Kanceláře během návštěvy ukázala výchovná sestra, ten se však týkal pouze představení zařízení a průběhu běžného dne v zařízení, nikoliv dětských práv a povinností.

Opatření:

- 2) **vytvořit obrázkový manuál s právy a povinnostmi dětí a seznamovat děti s jejich právy a povinnostmi prostřednictvím tohoto manuálu; manuál umístit na jednotlivé skupiny (do 3 měsíců);**

¹⁰ Čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod České republiky.

¹¹ Ustanovení § 42 odst. 6 zákona o SPOD.

¹² Ustanovení § 42a odst. 3 písm. b) bod 1 zákona o SPOD.

3. Souhlas s poskytováním zdravotních služeb dítěti umístěnému v zařízení

Zákon stanoví, že zdravotní služby lze poskytovat pouze na základě svobodného a informovaného souhlasu.¹³ Svobodným je souhlas tehdy, je-li činěn bez nátlaku, informovaným, je-li pacientovi (či jeho zákonnému zástupci) před jeho vyslovením podána informace mj. o účelu, povaze, předpokládaném přínosu a rizicích navrhovaných zdravotních služeb.¹⁴

Jak jsem uvedla v úvodu zprávy, zařízení je zřízeno při dětském domově pro děti do 3 let věku, tedy při zdravotnickém zařízení.¹⁵

Rodiče při nástupu dítěte do zařízení podepisují „*Udělení informovaného souhlasu s poskytováním zdravotních služeb dítěti umístěnému ve ZDVOP*“. S čím souhlasí, se rodiče dozví až v závěru dvoustranného dokumentu, který jinak slouží ke sběru informací o zdravotním stavu dítěte v době nástupu do zařízení (známé alergie, užívané léky, jméno registrujícího lékaře). Až v samotném závěru dokumentu pak rodič souhlasí s „*poskytováním zdravotních služeb potřebných k zajištění zdraví dítěte včetně upřesnění příslušné diagnostiky a léčebných postupů*“.

Rodiče v době nástupu dítěte do zařízení logicky nemohou znát účel, povahu ani předkládaný přínos či rizika zdravotních služeb, které budou jejich dítěti v budoucnu poskytnuty, a nemohou proto s jejich poskytováním udělit informovaný souhlas. Aby byl souhlas právně relevantní, musí jej rodiče udělit ve chvíli, kdy znají přesné okolnosti zdravotních služeb, které mají být jejich dítěti poskytnuty, tzn. ve chvíli, kdy jim je zařízení navrhuje.

Pro úplnost uvádím, že zdravotní služby lze dítěti poskytnout také bez souhlasu zákonného zástupce, a to v případech, kdy se jedná o:

1. neodkladnou péči, pokud se jedná o léčbu vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vši pravděpodobností k vážnému poškození zdraví pacienta,¹⁶
2. zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví¹⁷ či
3. neodkladnou péči, pokud je u nezletilého podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání.¹⁸

13 Ustanovení § 34 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

14 Ustanovení § 31 odst. 2 zákona o zdravotních službách.

15 Ustanovení § 43 a násl. zákona o zdravotních službách.

16 Ustanovení § 38 odst. 4 písm. a) zákona o zdravotních službách.

17 Ustanovení § 38 odst. 4 písm. b) zákona o zdravotních službách.

Zařízení může dítěti poskytnout zdravotní služby bez souhlasu jeho zákonného zástupce také tehdy, pokud se jedná o neodkladnou či akutní péči a souhlas zákonného zástupce nelze získat bez zbytečného odkladu. V takovém případě rozhodne o jejich poskytnutí ošetřující zdravotnický pracovník.¹⁹

Pokud je udělení souhlasu přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající věku dítěte, postačí pro zahájení poskytování zdravotních služeb souhlas dítěte.²⁰ Vzhledem k preferované cílové skupině zařízení to však bude velmi málo využívaná varianta.

Dokument „*Udělení informovaného souhlasu s poskytováním zdravotních služeb dítěti umístěnému ve ZDVOP*“ dále obsahuje upozornění, že v případě nedostatečné spolupráce při poskytování zdravotních služeb bude zařízení postupovat v souladu s občanským zákoníkem a zákonem o zdravotních službách. Co přesně to znamená, zda bude rodič povinen platit pokutu, zda mu bude dítě definitivně odebráno z péče či zda pouze jeho souhlas nahradí souhlas ředitelky zařízení, zde uvedeno není.

Používání odkazu na právní úpravu bez dalšího vysvětlení nepovažuji za vhodné. Podobné odkazy mohou působit výhrušně, bez toho, aby přinášely jakékoliv věcné sdělení, neboť, jak si troufám tvrdit, velká většina rodičů nezná platnou právní úpravu, a to nejen v oblasti zdravotních služeb. Navrhuji proto v obdobných případech doplňovat tvrzení o konkrétní znění právního předpisu (a postup z něj vyplývající) nebo je vůbec nepoužívat.

Opatření:

- 3) **žádat souhlas zákonného zástupce s poskytnutím zdravotních služeb dítěti až ve chvíli, kdy navrhujete konkrétní zdravotní službu či zdravotní výkon (průběžně);**
- 4) **bez informovaného souhlasu zákonného zástupce poskytovat dítěti zdravotní služby pouze tehdy, jedná-li se o zdravotní služby nezbytné k záchraně jeho života, nebo o neodkladnou či akutní péči za předpokladu, že souhlas zákonného zástupce nelze získat bez zbytečného odkladu (průběžně);**
- 5) **nepoužívat v dokumentech určených rodičům odkaz na právní úpravu bez dalšího (průběžně);**

18 Ustanovení § 38 odst. 5 zákona o zdravotních službách.

19 Ustanovení § 35 odst. 3 zákona o zdravotních službách.

20 Ustanovení § 35 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

Pobyt dítěte v zařízení

4. Návštěvy

Povolování návštěv

Zákon stanoví, že ředitel má právo zakázat nebo přerušit návštěvu, a to v případě nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí, jde-li o dítě umístěné v zařízení na základě rozhodnutí soudu.²¹ Za nevhodné chování se přitom považuje například to, když je rodič pod vlivem alkoholu, nebo když je agresivní.²²

Ředitel má právo, resp. povinnost, zasáhnout také v případě, že se nevhodně chová návštěva dítěte umístěného v zařízení na základě jiného právního titulu. Toto oprávnění však musí být odvozeno od smluvního vztahu, tzn., musí být uvedeno buď přímo v dohodě uzavřené mezi zařízením a rodičem,²³ nebo alespoň ve vnitřním řádu, na který dohoda odkazuje.²⁴

V obou případech však ředitel rozhoduje pouze o konkrétní návštěvě. Pokud nabude dojmu, že návštěvy některého z rodičů nejsou v zájmu dítěte, má ředitel možnost informovat o tom OSPOD, případně sám podat podnět soudu na úpravu styku rodiče s dítětem.²⁵ Sám však návštěvy zakázat nemůže.

Dle návštěvního řádu povoluje návštěvy ředitelka dětského domova, případně osoba jí pověřená. Během návštěvy vyplynulo, že touto osobou je sociální pracovnice. Od ní dostávají pracovnice v přímé péči (dále také „tety“) každý den seznam osob, které jsou ohlášeny na návštěvu a které mohou za dětmi pustit. Pokud přijde návštěva o víkendu a není ohlášena, volají tety sociální pracovníci a radí se s ní, zda návštěvu povolí.

V sobotu 7. října 2017 přišli rodiče za sourozenci A. a B. Ze zápisu v návštěvní knize vyplývá, že návštěva nebyla umožněna a rodičům bylo sděleno, že mají ve všední den kontaktovat sociální pracovníci. Důvod uveden nebyl. Tety k tomuto případu uvedly, že neměly od sociální pracovnice informaci o tom, že by tito rodiče měli přijít. V dokumentaci dětí byl dále založen nedatovaný dokument s informací, že rodiče doposud nepodepsali potřebné materiály, a jsou tedy „bez možnosti návštěv“. Podepsána byla sociální pracovnice.

21 Ustanovení § 42a odst. 3 písm. a) bod 1 zákona o SPOD.

22 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 518 s.

23 Respektive v rámci souhlasu rodiče s umístěním dítěte, pokud umístění navrhl OSPOD.

24 Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 518 s.

25 Ustanovení § 42a odst. 3 písm. b) zákona o SPOD.

Praxe, kdy každá návštěva podléhá schválení sociální pracovnice, je v rozporu s uvedenou zákonnou úpravou. Zařízení má podporovat děti v kontaktu s přirozeným prostředím.²⁶ Rodiče zpravidla nechodí do zařízení za dětmi každý den. Pokud se při zavedené praxi opakovaně stane, že rodiče přijdou navštívit dítě a sociální pracovnice v zařízení není (viz případ sourozenců A. a B.), může to vést k narušení vazby mezi dětmi a rodiči, a tím i ke znesnadnění návratu dítěte do biologické rodiny. Pokud bylo důvodem chybějící seznámení rodičů s návštěvním řádem, nevidím důvod, proč by je nemohly seznámit služba konající tety.

Opatření:

- 6) **upustit od praxe povolování jednotlivých návštěv sociální pracovnicí; pokud dítě v zařízení v době návštěvy je a chce se s rodiči sejít, návštěvu umožňovat (průběžně);**
- 7) **upravit ve vnitřním řádu možnost ředitele ukončit či přerušit návštěvu v případě jejího nevhodného chování také v případě dětí, které jsou v zařízení umístěny na základě jiného právního titulu, než je rozhodnutí soudu;**

Vyžadování stanoviska OSPOD

Sourozenci E., F. a G. byli do zařízení umístěni na základě žádosti OSPOD se souhlasem rodičů. Několik dnů po jejich nástupu do zařízení požádalo zařízení OSPOD o stanovisko ve věci případných návštěv a vycházek matky v zařízení (vzhledem k její drogové minulosti). Zde platí, že o omezení styku rodiče s dítětem může rozhodovat pouze soud (s výjimkou jednorázového ukončení návštěvy – viz výše). Pokud tedy osobní styk rodiče s dítětem není soudem omezen nebo zakázán, návštěvy rodičům musejí být umožněny.

Opatření:

- 8) **nepodmiňovat návštěvy rodičů souhlasem OSPOD (průběžně);**

Režimová omezení návštěv

Dle vedoucí zařízení následuje po příchodu dítěte adaptační doba v rozmezí 2 až 3 týdnů. Během této doby nejsou povoleny návštěvy. Kontakt s rodičem v této době prakticky neprobíhá. Rodiče telefonují, každé dítě má přiděleno heslo a po jeho sdělení rodičem jsou mu telefonicky tetou sděleny informace o dítěti. Dítě však k telefonu rodič nedostane.

Adaptační dobu v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc považuji za nežádoucí a jdoucí proti účelu, který má zařízení plnit. Zařízení by se mělo snažit o udržení rodinných vazeb, nikoliv o jejich ochlazení.²⁷

²⁶ Kritérium č. 5a ve standardech kvality.

²⁷ Viz kritérium č. 5a ve standardech kvality.

V návštěvním řádu je dále uvedeno, že je ředitelka dětského domova (popř. její zástupce) oprávněna vyhlásit zákaz návštěv z epidemiologických, případně jiných vážných důvodů.

Chápu, že mohou nastat situace, kdy není žádoucí z důvodů ochrany zdraví dětí, aby se rodiče pohybovali po celém zařízení, ale styk rodičů s dětmi by neměl být v žádném případě takovýmto restriktivním způsobem omezen. Pokud by byla narušena citová vazba dítě–rodič, může vést delší omezení k odcizení rodiče od dítěte, ztrátě zájmu rodiče o dítě, a tím podstatně ztížit možnost návratu dítěte do rodiny. Rodiče mohou s dítětem využít návštěvní místnosti nebo jít s dítětem na vycházku ven. Pokud je nemocné samotné dítě, naopak přítomnost rodiče může přispět k pohodě dítěte, a tím i samotnému uzdravení.

Opatření:

- 9) **zrušit zákaz návštěv v adaptační době (bezodkladně);**
- 10) **upustit od praxe omezování kontaktu rodičů s dětmi z důvodu generálního zákazu návštěv za účelem ochrany zdraví dětí, např. při epidemiích (bezodkladně);**

Tzv. „asistované“ návštěvy

Návštěvní řád stanoví, že s ohledem na zdraví a nejlepší zájem dítěte může ředitelka dětského domova, případně jí pověřena osoba, rozhodnout o přítomnosti pověřené osoby během návštěvy. Tuto praxi potvrdil personál zařízení, který uvedl, že na pokyn sociální pracovníce bývá návštěvě přítomna výchovná sestra, případně psychologka (pokud nejsou přítomny v návštěvní místnosti, sledují kamerový přenos z návštěvy).

Údaje o tom, v jakém množství případů se to děje, se lišily. Sociální pracovníce uvedla, že si vybavuje pouze jeden případ (dítě D.), kdy o přítomnost pracovníka zařízení požádala sama matka dítěte. V dokumentaci tohoto dítěte jsem našla jedinou zmínku o asistovaných kontaktech, a to v zápisu z případové konference. Sociální pracovníce tehdy uvedla, že při návštěvách dítěte D. (a jeho sourozence) s matkou bývá přítomna sociální pracovníce zařízení, případně jiný zaměstnanec. V případě kontaktu s otcem pak byla prováděna nepravidelná kontrola.²⁸ V individuálním plánu dítěte vytvořeném v zařízení je uvedeno, že návštěvy matky v zařízení budou probíhat „dle domluvy za asistence“. Okolnosti vzniku této domluvy zde uvedeny nejsou.

Několik zaměstnanců zařízení uvádělo, že k asistovaným návštěvám dochází poměrně často.

Přítomnost třetí osoby během návštěv dítěte s rodičem považují za nevhodnou. Oba (dítě i jeho rodič) mají ústavou přiznané právo na soukromí a na rodinný život, přičemž společný čas strávený během návštěvy bezesporu představuje výkon těchto práv. Jako u všech základních práv a svobod platí i u práva na soukromý a rodinný život, že k jejich omezení může dojít pouze na základě zákonného zmocnění (při současném splnění

²⁸ Zápis z případové konference konané dne 23. ledna 2017.

několika dalších podmínek). Nařídít rodičům a dítěti asistovaný styk (= styk pod dohledem OSPOD) je dle zákona oprávněn pouze soud.²⁹ Pokud soud styk rodiče s dítětem nijak neupravil, zařízení nemá zákonné oprávnění podmiňovat návštěvy přítomnosti třetí osoby. Pokud ředitelka dětského domova má za to, že se návštěva chová nevhodně, a nepříznivě tak působí na výchovu dítěte, může využít svého zákonného oprávnění a návštěvu zakázat či přerušit.³⁰ Pokud by se situace opakovala, může se obrátit na OSPOD či na soud s návrhem na omezení styku.

Jiná situace nastane tehdy, pokud si rodič či dítě přítomnost třetí osoby vyžádá. O vyžádání přítomnosti třetí osoby při návštěvě však, podle mého názoru, nelze mluvit v případě, pokud je tato možnost uvedena jako právo ředitelky dětského domova v návštěvním řádu a podpis návštěvního řádu je podmínkou pro uskutečňování návštěv (viz předcházející kapitoly). Jednoduše řečeno, rodič může při tomto nastavení lehce nabýt dojmu, že nebude-li souhlasit s přítomností třetí osoby při návštěvě (a nepodepíše návštěvní řád), nebudou mu návštěvy umožněny vůbec. Navrhuji tedy odstranit oprávnění ředitelky dětského domova stanovit přítomnost třetí osoby při návštěvě nejen z praxe, ale také z návštěvního řádu.

Pokud si rodič či dítě přítomnost třetí osoby přeci jen vyžádá, měl být k dispozici někdo, kdo má v oblasti doprovázení návštěv dostatečné znalosti a zkušenosti. Je také možné navázat spolupráci s jinou organizací, která se této činnosti věnuje.

Opatření:

- 11) **nepodmiňovat návštěvy přítomnosti třetí osoby a upravit v této souvislosti návštěvní řád (bezodkladně);**
- 12) **asistované návštěvy realizovat pouze v případě, že je nařídí soud, případně o ně požádá sám rodič či dítě; v takovém případě zajistit proškoleného pracovníka pro doprovázení návštěv (průběžně);**

5. Používání erárního oblečení

Pracovnice Kanceláře během návštěvy zjistily, že zaměstnanci zařízení využívají pro děti v případě potřeby erární oblečení (včetně spodního prádla). Oblečení není nijak označeno, děti A. a B. však uvedly, že vědí, který kus oblečení je jejich.

Zařízení má připomínat rodinné prostředí.³¹ Pokud dítě nemá dostatek vlastního oblečení, považují za normální, aby bylo použito oblečení erární. Je však potřeba z erárního oblečení vyčlenit věci, které bude mít dítě po dobu pobytu za své vlastní (až z něho vyroste, mohou ho „podědit“ menší děti stejně jako v rodině), případně s ním i ze zařízení odejde.

29 Ustanovení § 503 odst. 1 písm. c) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

30 Ustanovení § 42a odst. 3 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

31 Kritérium č. 3a ve standardech kvality.

Jiný postup může v dítěti posilovat pocit ústavnosti. Za zcela nevhodné považuji používání erárního spodního prádla.

Opatření:

- 13) **dbát o to, aby jeden kus erárního oblečení nosilo pouze jedno dítě (průběžně);**
- 14) **nevyužívat erární spodní prádlo (průběžně);**

Pomoc dítěti a rodině

6. Individuální plán ochrany dítěte

Zařízení má pro každé dítě zpracovat plán poskytování sociálně-právní ochrany,³² který by měl navazovat na individuální plán sociálně-právní ochrany vypracovaný OSPOD. V zařízení se tento vlastní plán nazývá „*plán sociálně-právní ochrany dětí ve ZDVOP*“.

Studiem dokumentace dětí jsem zjistila, že body 6 (spolupráce ZDVOP s OSPOD), bod 7 (spolupráce OSPOD se ZDVOP) a bod 8 (informování rodiče ze strany ZDVOP) plánu jsou prakticky u všech dětí totožné.

Z obsahu plánu je pak zřejmé, že je během pobytu dítěte v zařízení kladen důraz na řádný vývoj dítěte, nikoliv však co se týká jeho emoční stránky. Toto plán vůbec ve vztahu k výchovné péči nezahrnuje, ač by, dle mého názoru, měl. V plánu by mělo být např. uvedeno, že je potřeba citlivého přístupu k dítěti z toho a z toho důvodu, že dítě reaguje v těchto situacích určitým způsobem apod.

Na tvorbě plánu se nepodílejí ani tety, ani rodiče.

Z výše uvedeného se zdá, že plán je pouze formálním dokumentem vypracovaným zařízením bez hlubší vazby na konkrétní dítě.

Opatření:

- 15) **zapojit do tvorby individuálního plánu rodiče, pracovníce v přímé péči, psychologa a dítě (s ohledem na jeho rozumové schopnosti), případně další odborníky (průběžně);**
- 16) **využívat plán sociálně-právní ochrany ke stanovení cílů a způsobu jejich dosažení, nikoliv jako povinný dokument bez reálného dopadu na dítě (průběžně);**

7. Vztah personálu zařízení k rodinám dětí

Ředitelka dětského domova v jednom ze svých písemných vyjádření uvedla, že jsou do zařízení umísťovány „dětí, které byly ve svých rodinách zanedbávány, týrány, sexuálně zneužívány apod.; rodiče těchto dětí jsou většinou uživatelé návykových látek, psychicky narušení jedinci, osoby s psychiatrickým onemocněním, kriminální anamnézou apod.“³³

Empatii k rodinám dětí a jejich situaci neprojevila během návštěvy ani sociální pracovnice.

32 Kritérium č. 10a ve standardech kvality.

33 Dopis ředitelky Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 3. října 2014.

Během návštěvy byly pracovnice Kanceláře svědky následujících vyjádření z úst ředitelky dětského domova či sociální pracovnice: „*Těhotenství je pro tyhle lidi forma antikoncepce.*“, „*Rodí děti jako králíky, jako přes kopírák. Měla by být změna právní úpravy, aby jí dítě hned po narození sebrali.*“). Podobná vyjádření jsou zcela nepřijatelná. Ředitelka dětského domova rozděluje rodiče na „slušné“ a „ostatní“. Uvádí: „*Ty slušné, ty poznáme.*“ K těm druhým uvedla: „*Chodí sem, nic s tím nenadělám.*“, „*Vyčítají mi, že vychováváme kriminálníky, ale za to přitom mohou ty geny.*“ Kameru na zahradě zdůvodnila tím, že rodiče kradli. Při otázce, kteří rodiče, sdělila, že se pachatel nenalezl, ale má podezření na rodiče, protože „*kdo jiný by to byl.*“

Nedůvěru k rodinám lze pozorovat také z některých materiálně-technickým prostředků (mříže, kamery v návštěvní místnosti) či režimových opatření (přítomnost třetí osoby při návštěvách rodičů).

Zařízení může mít s rodiči i negativní zkušenosti, které pracovníky demotivují. Vedení zařízení, které tyto zkušenosti projektuje do své práce a přístupu, však nastavuje směr všem zaměstnancům. Jejich práce je v současné době zaměřena na péči o dítě, ale nikoliv na jeho návrat do rodiny. Otevřený a korektní přístup ze strany zařízení je základem procesu vytváření důvěry mezi rodiči a personálem zařízení. Nedůvěřují-li (a necítí-li) rodiče umístěných dětí, že se o ně personál zajímá a že jsou důležitými partnery pro plánování péče o jejich děti, proces důvěry pravděpodobně ani nemůže začít, a tudíž rodiče ani nepožádají o pomoc. Cílová skupina rodičů umístěných dětí potřebuje kontinuálně zažívat partnerství s personálem, který o jejich děti pečuje a důstojné přizvání k výchově jejich dětí.

Opatření:

- 17) **zavést pravidelnou supervizi pracovníků zařízení, skupinovou i individuální; u vedení zařízení ji zaměřit na vztah k rodičům dětí (do 6 měsíce);**

8. Pomoc rodině

Zařízení je dle zákona povinno poskytovat poradenství nejen dítěti, ale také rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu.³⁴ Je povinno spolupracovat s rodinou, poskytnout jí pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič nebo jiná osob odpovědná za výchovu nezbytně potřebuje pro péči a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany dítěte.³⁵

Dítě C. přišlo do zařízení na základě předběžného opatření dne 22. června 2017. Důvodem bylo nestabilní prostředí v rodině, které neodpovídalo základním hygienickým požadavkům. Rodiče nespolupracovali na zlepšení situace, nepodrobovali se pravidlům,

³⁴ Ustanovení § 42a odst. 1 písm. d) zákona o SPOD.

³⁵ Ustanovení § 42a odst. 1 písm. h) zákona o SPOD.

kteřá si s OSPOD domluvili. V rozhodnutí, kterým soud svěřil dítě do zařízení, stojí, že zařízení bude spolupracovat s rodiči a s širší rodinou dítěte (soud zmiňoval tetu, která by si mohla vzít dítě do péče na místo rodičů) a bude se snažit, aby vztahy mezi zúčastněnými byly zachovány nebo zlepšeny. Soud zároveň předpokládal provádění adekvátní rodinné terapie v průběhu pobytu.³⁶ Zařízení ve vyjádření k chystanému umístění tohoto dítěte uvedlo: „... Zařízení poskytuje odborné služby rodině ve formě konzultace se sociálním pracovníkem, dětským klinickým psychologem, klinickým logopedem, speciálním pedagogem, výchovnou sestrou, právníkem, popř. zprostředkuje poradenství jiných odborníků. Zařízení má povinnost spolupracovat s rodinou dítěte a poskytovat rodině dítěte pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, zajistit jim terapii, návlek rodičovských a dalších dovedností, a to v souladu IPOD zpracovaným OSPOD.“³⁷ Dle IPOD vypracovaném OSPOD v červnu 2017 mělo zařízení v průběhu pobytu zajistit podporu a pomoc rodině v péči tak, aby bylo připraveno na návrat zpět do rodiny (tzv. „sociální a zdravotní rehabilitace“).

V době návštěvy pracovníc Kanceláře (říjen 2017) bylo nepravomocně rozhodnuto o svěřením dítěte C. do dětského domova. Zaměřila jsem se proto na práci zařízení s rodinou dítěte a důvody, pro které se nepodařilo realizovat návrat dítěte do rodiny, což byl cíl pobytu deklarovaný soudem, OSPOD i zařízením samotným.

Z dokumentace dítěte C. vyplývá, že si je často brávala na prodloužené víkendy domů jeho teta – sestra jeho matky. Už z rozhodnutí soudu o předběžném opatření je zřejmé, že právě umístění do péče tety byla jedna ze zvažovaných možností v případě, že by nebylo možné dítě vrátit k rodičům. Matka navštívila dítě v zařízení dvakrát. Poprvé přišla v doprovodu své sestry, tehdy s ní dle záznamu v dokumentaci byly vyřízeny potřebné administrativní záležitosti (předáno poučení o právech a povinnostech rodičů, udělení souhlasu s uveřejněním podobizny dítěte). Při své druhé návštěvě matka podepsala návštěvní řád. Otec byl dítě C. v zařízení navštívit pouze jednou. Oznamil, že již 2–3 měsíce abstinguje a bude podávat návrh na „zrušení ústavní výchovy“.

Poradenství matce a otci dítěte C. údajně nebylo poskytnuto, údajně protože jsou oba uživatelé návykových látek a sami neprojevili zájem, ačkoliv, jak je uvedeno výše, byli v zařízení osobně přítomni. Matku dle sociální pracovníce přivedla do zařízení její sestra, sama by prý nepřišla. Ani při jedné návštěvě matka dle sociální pracovníce neprojevila zájem o pomoc a spolupráci se zařízením. Zařízení nevyužilo matčiny osobní přítomnosti k navazování kontaktu, důvěry spolupráce mezi ní a zařízením.

Teta dítěte C. plánovala převzít dítě do své péče poté, co bude v zařízení „zrehabilitováno“.³⁸ Ze spisu vyplývá pouze věk tety a skutečnost, že je matkou několikaměsíční dcery. Od umístění dítěte do zařízení nebylo jí ani jejímu partnerovi

36 Usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 14. června 2017, čj. 15 Nc 6008/2017-46.

37 Sdělení informací ve věci případného umístění dítěte C. do zařízení.

38 Usnesení Okresního soudu v Příbrami ze dne 14. června 2017, čj. 15 Nc 6008/2017-46.

nabídnuto žádné poradenství. Neabsolvovali např. konzultace s psycholožkou, aby byli schopni porozumět tomu, co dítě potřebuje, proč se chová tak, jak se chová, co mu v různých situacích pomáhá, aby byli do budoucna připraveni převzít dítě do péče. Dítě C. je navíc starší než jejich vlastní prvorozené dítě a aktuálně i do budoucna bude vyžadovat intenzivní péči nejen rodiny, ale i odborníků. Když teta sdělila, že se s partnerem rozhodli nepřevzít dítě C. do své péče, dle sociální pracovnice toto zařízení i OSPOD respektovali. Ona sama se o důvody nezajímala, zařízení jim nenabídlo žádnou odbornou pomoc a konzultace. Nikdo se nezajímá o to, zda si toto rozhodnutí mladí partneři např. nevyčítají a co potřebují pro to, aby mohli do budoucna mít přiměřený kontakt s dítětem.

Co se týká dítěte C., to tedy po několikaměsíčním pobytu v zařízení a ve věku necelých čtyř let pravděpodobně skončilo v dětském domově. Zařízení v tomto případě neučinilo nic pro to, aby celá situace dopadla jinak, což vnímám jako pochybení a nenaplnění jeho zákonného poslání.

Rozhovorem se sociální pracovnicí pracovnice Kanceláře zjistily, že s žádnými rodiči nejsou vedeny pravidelné rozhovory, rodiče nejsou zváni k poradenství. To proběhne pouze tehdy, pokud rodiče sami projeví zájem. Potvrzením toho je fakt, že „*plán sociálně-právní ochrany dítěte umístěného v zařízení*“ vůbec neobsahuje plán práce s rodinou. Sociální pracovnice ani ředitelka dětského domova nemají systém pravidelných setkávání s rodiči, kde by úměrně jejich situaci v kontextu dalších odborníků pracujících s rodinou získávaly od rodičů informace o jejich situaci, o změnách, ke kterým v rodině dochází, o tom, co si pro sebe a děti plánují, v jakém časovém horizontu apod.

Zařízení je dále povinno poskytnout rodinám pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkajících se dítěte.³⁹

Matka dětí E., F. a G. sdělila zařízení, že jí chybí finanční prostředky na cestu za dětmi, přesto nebyla poučena o možnosti požádat o mimořádnou okamžitou pomoc. Sociální pracovnice uvedla, že matka nemá peníze, protože „všechno profetuje“ a že rodiče o dávkách záměrně neinformuje. Toto jednání, podle mého názoru, neodpovídá výše uvedené povinnosti stanovené zákonem.

Poradenství rodinám umístěných dětí tedy prakticky není poskytováno, což vyplynulo jak ze spisů dětí, tak z rozhovoru se sociální pracovnicí.

Opatření:

- 18) **poskytovat sociální poradenství rodičům (průběžně);**
- 19) **stanovit systém, kdo a v jakých časových intervalech bude dítěti a rodině pravidelně poskytovat poradenství tak, aby bylo možné aktivizovat dítě a rodiče ke změnám v chování a podporovat je v realizaci změn potřebných pro návrat dítěte do rodiny (bezodkladně);**

³⁹ Ustanovení § 42a odst. 1 písm. h) zákona o SPOD.

20) zajistit sociální pracovníci školení v oblasti práce s rodinou (do 6 měsíců);

Prostředí

9. Prostředí pro návštěvy

Návštěvy se odehrávají v návštěvní místnosti. Ředitelka dětského domova tvrdila, že návštěvy umožňuje také v herně, a to „těm slušným“ rodičům. To však popřela členka personálu, která tvrdila, že návštěvy se odehrávají k tomu určené místnosti, protože ostatní prostory jsou určené dětem. Návštěvy v této návštěvní místnosti potvrdily i děti. Z dokumentace vyplývá, že u dětí A. a B. byla matka vpuštěna i do ubytovacích prostor zařízení, když jedna z dcer onemocněla a nemohla být v návštěvní místnosti. Toto hodnotím jako správný přístup.

Rodiče mohou návštěvu dětí při příznivém počasí realizovat i na části zahrady plotem oddělené od zahrady pro děti zařízení (stůl s lavicemi pod pergolou v části pro rodiče byl však silně pokálen od ptáků).

Vím, že ubytovací prostory zařízení mají být odděleny od části pro návštěvy.⁴⁰ Navrhuji však neoddělovat zahradu, kde probíhají návštěvy, od zbylé části, na které si děti běžně hrají. Při takto nastaveném systému děti nemohou během návštěv rodičům ukazovat, s čím či s kým si rády hrají, rodič se nezapojuje do běžného programu dítěte. Toto vnímám jako nenaplnění potenciálu k posílení vztahu dítě–rodič.

Upozorňuji také, že děti, u nichž soud nijak neomezil styk s rodiči, mohou chodit s rodiči na vycházky mimo zařízení, což je možnost, která je dle všeho v současné době v zařízení opomíjena (viz ustanovení návštěvního řádu, které omezuje konání návštěv pouze na prostory zařízení). Opět platí, že má-li zařízení za to, že dochází k ohrožování dítěte během návštěv, obrátí se na OSPOD, případně na soud s návrhem upravení styku mezi dítětem a rodičem.

Opatření:

- 21) **nabízet rodičům možnost trávit s dítětem návštěvy také ve společné části zahrady (průběžně);**
- 22) **umožňovat rodičům vycházky s dětmi mimo areál zařízení (průběžně);**

Mříže v návštěvní místnosti

Okno návštěvní místnosti je chráněno mříží. Dle slov ředitelky dětského domova se tak stalo dodatečně, protože rodiče nedávali pozor na děti, které skákaly na pohovce postavené u okna, a sami se umývali v koupelně u návštěvní místnosti. Personál se obával, že dítě vypadne z okna.

40 Kritérium č. 3b ve standardech kvality.

Přítomnost mříží zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (byť pouze v návštěvní místnosti) považuji za nepřijatelnou. Pobyt „za mřížemi“, i když pouze dočasný, může v dětech vyvolávat nepříjemné pocity, či dokonce strach. To stejné platí o rodičích. Pokud je navíc místnost se mřížemi jediným místem, kde se dítě se svými rodiči setkává, může si tento strach spojit právě s nimi, v důsledku čehož může dojít k narušení rodinných vazeb. Mám proto za to, že instalaci mříží dochází také k zásahu do práva na rodinný život.

Právní úprava zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc zmocnění k instalaci mříží neobsahuje. Existence mříží není přípustná ani v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.⁴¹ Je nutné konstatovat, že používání mříží v těchto zařízeních není možné. Pokud má zařízení strach o bezpečnost dětí během návštěv, doporučuji mříže nahradit např. zamykatelnými okny, či jinými alternativními prvky zabezpečení.

Opatření:

- 23) **odstranit z oken návštěvní místnosti mříže a nahradit je jiným zabezpečovacím prvkem (do 1 roku);**

Vybavení návštěvní místnosti

Návštěvní místnost je velmi malá, o rozměru cca 3 x 3 metry. Vybavení návštěvní místnosti tvoří pohovka, malý stůl pro děti a křídlová tabule. Podlaha je vykachlíčkováná, pouze uprostřed místnosti je položen malý koberec s motivem hry „Člověče, nezlob se“. V návštěvní místnosti není např. přebalovací pult. Rodiče se tedy nemohou podílet na péči o své malé dítě. Dle slov ředitelky dětského domova rodiče nestojí o to, aby dítě přebalovali, naopak je chtějí dostat čisté a přebalené. Nočník se nachází v koupelně u návštěvní místnosti.

Prostředí pro návštěvy považuji celkově za nevhodné. Návštěvní místnost je příliš malá, stroze vybavená, navíc zamřížovaná a snímaná kamerou. V tomto prostředí si lze jen stěží představit posilování vztahu mezi rodičem a dítětem. Vzhledem k tomu, že právě udržení a prohloubení vztahu mezi dítětem a jeho rodičem, a pomoc rodině má být jedním z hlavních cílů zařízení, doporučuji se situací bezodkladně zabývat. Návštěvní místnost by taktéž neměla být za dvěma zamčenými dveřmi. Je možné, že rodiče budou něco potřebovat, nebudou si umět poradit. Jsou potom odkázáni na to, zda jim někdo otevře přístup do obytné části zařízení.

Opatření:

- 24) **přestěhovat návštěvní místnost do větších prostor, a upravit ji tak, aby v ní mohlo docházet k nácvičce rodičovských dovedností a k budování vztahu dítě–rodič (do 1 roku);**

41 Ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále také „zákon o ústavní a ochranné výchově“) zní: „V zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s **uloženou ochrannou** výchovou, jsou používány speciální stavebně-technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí...“

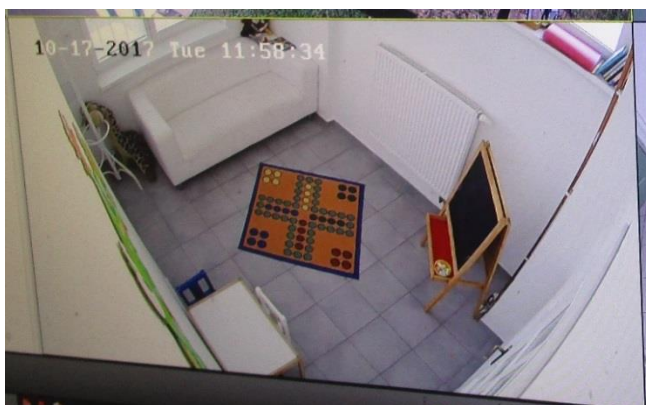

10. Kamerový systém

V zařízení je od roku 2014 nainstalováno 11 kamer, 8 z nich uvnitř budovy, 3 vně (na pozemku patřícím zařízení). Ze spisové dokumentace vyplývá, že záznamy ze všech kamer se uchovávají po dobu 72 hodin. Informace o přítomnosti kamer je vyvěšena u vchodu do zařízení.

Instalaci kamer ředitelka dětského domova popsala jako nezbytný krok k zajištění bezpečnosti dětí svěřených do péče zařízení, zajištění bezpečnosti personálu a k zajištění majetku zařízení.⁴²

Úřad pro ochranu osobních údajů (dále také „Úřad“) ve věci instalace kamer v zařízení zahájil na návrh správní řízení k prošetření, zda instalací a užíváním kamer v rozsahu, jakým ji zařízení v návrhu popsalo, nedojde k porušení zákona o ochraně osobních údajů.⁴³ Ten zpracovatelům osobních údajů ukládá povinnost dbát, aby subjekt údajů neutrpěl újmu na svých právech, zejména na právu na zachování lidské důstojnosti, a také dbá na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života subjektu údajů. Poté, co proběhlo ústní jednání a zařízení doplnilo Úřadem požadované informace, Úřad řízení zastavil s odůvodněním, že u kamer, které byly předmětem řízení, a ve způsobu jejich provozování Úřad nezjistil porušení zákona o ochraně osobních údajů. Úřad se v řízení zabýval 8 stacionárními kamerami nepřetržitě snímajícími (s třídním záznamem) parkoviště, úzký prostor chodby a vstup na rehabilitaci, vstup do kanceláře, vstup do lůžkové části, úzký prostor mezi vstupem na lůžkové oddělení a návštěvní místnosti a úzký prostor chodby mezi vstupem do rehabilitace a lůžkovým oddělením, a dále 3 kamerami snímajícími vymezený prostor zahrady v režimu online

s možností krátkodobého záznamu v případě ohrožení majetku nebo bezpečnosti osob v provozní době a se záznamem mimo provozní dobu.

V rozporu s výše uvedeným je jedna z kamer umístěna také v **návštěvní místnosti**. Dle ředitelky dětského domova používají tuto kameru pro provádění asistovaného kontaktu, jinak je vypnutá.

Toto tvrzení je v rozporu se zjištěním během návštěvy, kdy byla kamera zapnutá, aniž v místnosti probíhal jakýkoliv kontakt (viz foto). Pokud probíhá asistovaný kontakt, rodič si dle sociální pracovnice může vybrat, zda bude v místnosti přítomen pracovník zařízení či

42 Dopis ředitelky Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 11. listopadu 2014.

43 Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

zda bude nahráván kamerou. Výstupy z kamery během asistovaného kontaktu sleduje na základě pokynu od sociální pracovníce výchovná sestra, případně psychologka.

Snímání kamerou během návštěvy probíhá dle ředitelky dětského domova a sociální pracovníce s písemným souhlasem rodičů. O vyžadování podobného souhlasu nevěděly vedoucí ZDVOP ani tety. Informace o možnosti monitorování návštěvy kamerou není ani v návštěvním řádu zařízení. Zde ostatně není zmínka ani o přítomnosti kamer v zařízení obecně, ač to ředitelka dětského domova ve svém vyjádření Úřadu tvrdila.⁴⁴ Tety dostávají pokyn, zda má dojít k asistovanému kontaktu, či nikoliv, od sociální pracovníce.

Využívání kamer v návštěvní místnosti považuji za nepřijatelné. Znovu opakuji, že návštěvní místnost je místem, kde dochází k realizaci práva dětí a jejich rodičů na soukromí a rodinný život. Využívání kamerových systémů v této místnosti představuje zásah do těchto práv, k němuž chybí zákonné zmocnění. Za této situace je nutné konstatovat, že používání kamery v návštěvní místnosti není možné.

Závěry Úřadu pro ochranu osobních údajů, kterými ředitelka zařízení argumentovala během návštěvy, není pro posouzení věci rozhodující, neboť o kameře umístěné v návštěvní místnosti Úřad nevěděl.

Stejně tak považuji za nevhodné, aby kamera zabírala prostor zahrady v době, kdy jsou na ní děti, neboť i to je zásah do jejich práva na soukromí. Rozumím snaze ředitelky dětského domova chránit majetek zařízení, domnívám se však, že tohoto cíle lze dosáhnout také tehdy, bude-li se kamera zapínat pouze v době, kdy na ni nebudou děti.

Opatření:

- 25) **odstranit kameru z návštěvní místnosti (bezodkladně);**
- 26) **kameru zabírající zahradu nastavit tak, aby snímala pouze v době, kdy na zahradě nebudou děti (bezodkladně);**
- 27) **doplnit do návštěvního řádu informaci o přítomnosti kamer v zařízení (bezodkladně);**

11. Estetika prostředí a vhodnost vybavení zařízení

Zařízení má vytvářet materiální, technické a hygienické prostředí tak, aby se co nejvíce podobaly podmínkám v přirozeném rodinném prostředí. Zařízení zřízené při zdravotnickém či školském ústavním zařízení odděluje činnosti provozované v režimu sociálně-právní ochrany a ústavního zařízení a dbá na to, aby bylo o děti vždy pečováno v souladu s formou jejich umístění a jejich potřebami.⁴⁵

⁴⁴ Viz například dopis ředitelky Úřadu pro ochranu osobních údajů ze dne 11. listopadu 2014.

⁴⁵ Kritérium č. 3c ve standardech kvality.

Během návštěvy pracovníc Kanceláře v zařízení probíhala celková rekonstrukce ubytovacích prostor (děti byly na týdenním pobytu na horách, případně dočasně ubytovány v části patřící dětskému domovu). Nebudu proto hodnotit prostředí jako celek, ale pouze zmíním pár věcí, které se daly vyzorovat z popisu personálu zařízení, případně byly patrné i v době rekonstrukce a mohly by v budoucnu být problémem. Většina z nich se týká plánovaného rozšíření cílové skupiny na děti starší 6 let, o které během návštěvy mluvila ředitelka dětského domova.

Za důležitý považuji např. fakt, že zařízení není rozděleno v pravém slova smyslu na rodinné skupiny, ale pouze se dodržuje zákonem stanovený počet dětí na jednu tetu. Zařízení tak nepřipomíná běžnou domácnost, ale spíše školku. Úklid, praní a vaření je zajišťováno dalším personálem zařízení (kuchyně zařízení, prádelna), děti tak do styku s běžným chodem domácnosti nepřijdou. To bude zásadní zejména z pohledu starších dětí, které by se už na fungování domácnosti mohly začít podílet. Tety údajně nějaká jednoduchá jídla (např. pomazánky, cukroví, bábovku) v kuchyňce zařízení připravují, avšak v kuchyňce pracovníce Kanceláře nezaznamenaly troubu.

Do jedné z koupelen vedou dvoje dveře. Klíče od dveří nejsou v zámku, jsou zavěšeny u vrchní zárubně dveří, kam dítě nedosáhne. Dospělejší toaleta je sice oddělena zástěnou, ale malá zástěna neposkytuje dostatečné soukromí, chybí soukromí ve sprše. Totéž se dá vytknout i druhé koupelně; vyjma toalety, ta je v tomto případě umístěna samostatně. Jedná se o věci, které u dětí ve věku do 6 let nejsou tak zásadní, ale pokud bude zařízení v budoucnu rozšiřovat cílovou skupinu na děti starší, mělo by na to myslet a opatřit dveře zámky, které se dají v případě potřeby z venku odemknout, nebo pořídit neprůhledné sklo do sprchového koutu.

Podobně vnímám absenci uzamykatelného prostoru pro osobní věci. Děti v zařízení mají k dispozici kufřík, kam si mohou dávat osobní věci, ten však nelze zamknout. Opět platí, že u dítěte předškolního věku to nevnímám jako problém. Ten by však nastal, kdyby podobný systém fungoval i po rozšíření cílové skupiny na děti starší.

Opatření:

- 28) **snažit se život v zařízení co nejvíce přiblížit běžnému životu v domácnosti (průběžně);**
- 29) **neopomenout v případě rozšíření cílové skupiny uzpůsobit prostředí starším dětem;**

12. Mříže v části budovy patřící k dětskému domovu

Během prohlídky venkovních prostor pracovníce Kanceláře zaznamenaly mříže v oknech patřící dětskému domovu.

Jak jsem již zmínila v části věnované návštěvní místnosti, instalace mříží v zařízení zasahuje do práva na zachování důstojnosti a jako taková vyžaduje explicitní zmocnění zákonem. V oblasti ústavní a ochranné výchovy se tak děje v § 15 odst. 1 zákona o ústavní a ochranné výchově, který stanoví, že instalace mříží je možná v zařízeních, ve kterých jsou

umístěny děti s nařízenou ochrannou výchovou. U zařízení pro děti vyžadující pomoc a stejně tak u dětských domovů pro děti do 3 let věku podobné zákonné zmocnění chybí.

Znovu opakuji, že účelu, za jakým byly mříže pravděpodobně instalovány (bezpečnost dětí), lze dosáhnout jinými způsoby, např. zamykatelnými okny a zvýšeným dozorem v době větrání.

Jsem si vědoma toho, že moje návštěva byla zaměřena na zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zákon mě však obdobně pověřil také k provádění návštěv zařízení pro výkon ústavní výchovy, mezi nimi dětských domovů pro děti do 3 let věku, proto nemohu ignorovat ani tento viditelný nedostatek.

Opatření:

- 30) **odstranit mříže z části budovy patřící dětskému domovu pro děti do 3 let věku a nahradit je jiným zabezpečovacím prvkem (do 1 roku);**

Personál

13. Sociálních pracovníce

Zařízení má povinnost mít v pracovním poměru v rozsahu úvazku 1,0 sociálního pracovníka na každých 10 umístěných dětí.⁴⁶

Kapacita zařízení je 15 dětí, v době návštěvy zde bylo umístěných 6 dětí. Ačkoliv ředitelka dětského domova deklarovala, že v zařízení pracují dvě sociální pracovníce, z vyjádření ostatního personálu i z dokumentace dětí se zdá, že reálně vykonává sociální práci pouze jedna z nich.

Sociální pracovníce, která je zároveň zástupkyní ředitelky dětského domova, v mnoha oblastech přebírá zákonná práva a povinnosti ředitelky dětského domova (zakazuje návštěvy, určuje dobu omezení návštěv u dítěte, rozhoduje o výjimkách z návštěvního řádu, který vydala ředitelka dětského domova). Tuto kumulaci funkcí nepovažují za vhodnou. Sociální pracovníce by se měla v rámci své pracovní pozice věnovat v součinnosti s OSPOD odborné práci s dětmi a s jejich rodinami tak, aby bylo možné po uplynutí zákonných lhůt vrátit dítě do rodiny (biologické či náhradní). Pokud zároveň vrchnostensky rozhoduje o podmínkách pobytu dětí, dostává se do střetu zájmů. Do střetu zájmů se rovněž dostává i ve vztahu k pracovnícím v přímé péči, se kterými má spolupracovat, ale její pozice coby zástupkyně ředitelky dětského domova, která je současně kontroluje, tomu nepřispívá.

Opatření:

- 31) **oddělit pracovní pozici sociálního pracovníka od pozice zástupce ředitele (do 6 měsíců);**

14. Tety

Vzdělávání tet

Vzdělání tet je dle informací z jejich personálních složek zaměřeno především na problematiku sociálně-právní ochrany dětí obecně a dále na práci s dětmi v mateřské školce a jejich výuku. Chybí vzdělávání v oblasti poruchového chování, zvládnutí různých emocí dětí nebo syndromu CAN. S ohledem na aktuálně nastavenou cílovou skupinu mám za to, že tetám vzdělání v těchto oblastech nechybí. S ohledem na plánované rozšíření cílové skupiny by ale zařízení mělo počítat i s možnými komplikacemi v chování starších dětí a být na to připravené.

⁴⁶ Kritérium č. 6b ve standardech kvality.

Opatření:

- 32) **v případě rozšíření cílové skupiny uzpůsobit oblasti vzdělávání tet;**

System střídání tet u jednotlivých dětí

V zařízení funguje systém, dle kterého se u jednotlivých dětí pravidelně střídají všechny tety. Samy pracovnice jsou s tímto systémem spokojeny, pomáhá jim to odpočinout si od problematictějších dětí, vnímají to jako formu psychohygieny.

Praxe střídání tet u jednotlivých dětí je nevhodná. Dítě při takto nastaveném systému péče neví, která teta je „jeho“, se kterou může navázat bližší vztah, na kterou se může v případě potřeby obrátit. V zařízení není v takovém případě žádná teta, která by dítě dobře znala, znala jeho nálady, projevy, pocity a uměla se v nich orientovat, což značně ztěžuje další práci s dítětem.

Každému dítěti by měl být přidělen klíčový pracovník v přímé péči, který zná dítě nejlépe a kterému bude dítě důvěřovat.

Opatření:

- 33) **omezit počet tet střídajících se u jednoho dítěte; každému dítěti přidělit klíčového pracovníka v osobní péči (do 3 měsíců).**

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně	<ul style="list-style-type: none">▪ zrušit zákaz návštěv v adaptační době (opatření č. 9)▪ upustit od praxe omezování kontaktu rodičů s dětmi z důvodu generálního zákazu návštěv za účelem ochrany zdraví dětí, např. při epidemiích (opatření č. 10)▪ nepodmiňovat návštěvy přítomností třetí osoby a upravit v této souvislosti návštěvní řád (opatření č. 11)▪ stanovit systém, kdo a v jakých časových intervalech bude dítěti a rodině pravidelně poskytovat poradenství tak, aby bylo možné aktivizovat dítě a rodiče ke změnám v chování a podporovat je v realizaci změn potřebných pro návrat dítěte do rodiny (opatření č. 18)▪ odstranit kameru z návštěvní místnosti (opatření č. 25)▪ kameru zabírající zahradu nastavit tak, aby snímala pouze v době, kdy na zahradě nebudou děti (opatření č. 26)▪ doplnit do návštěvního řádu informaci o přítomnosti kamer v zařízení (opatření č. 27)
Bez termínu	<ul style="list-style-type: none">▪ upravit ve vnitřním řádu možnost ředitele ukončit či přerušit návštěvu v případě jejího nevhodného chování také v případě dětí, které jsou v zařízení umístěny na základě jiného právního titulu, než je rozhodnutí soudu (opatření č. 7)▪ neopomenout v případě rozšíření cílové skupiny uzpůsobit prostředí starším dětem (opatření č. 29)▪ v případě rozšíření cílové skupiny uzpůsobit oblasti vzdělávání tet (opatření č. 32)
Do 3 měsíců	<ul style="list-style-type: none">▪ vytvořit obrázkový manuál s právy a povinnostmi dětí a seznamovat děti s jejich právy a povinnostmi prostřednictvím tohoto manuálu; manuál umístit na jednotlivé skupiny (opatření č. 2)▪ omezit počet tet střídajících se u jednoho dítěte; každému dítěti přidělit klíčového pracovníka v osobní péči (opatření č. 33)
Do 6 měsíců	<ul style="list-style-type: none">▪ zavést pravidelnou supervizi pracovníků zařízení, skupinovou i individuální; u vedení zařízení ji zaměřit na vztah k rodičům dětí (opatření č. 17)▪ zajistit sociální pracovníci školení v oblasti práce s rodinou (opatření

	<p>č. 20)</p> <ul style="list-style-type: none">▪ oddělit pracovní pozici sociálního pracovníka od pozice zástupce ředitele (opatření č. 31)
Do 1 roku	<ul style="list-style-type: none">▪ odstranit z oken návštěvní místnosti mříže a nahradit je jiným zabezpečovacím prvkem (opatření č. 23)▪ přestěhovat návštěvní místnost do větších prostor, a upravit ji tak, aby v ní mohlo docházet k nácviku rodičovských dovedností a k budování vztahu dítě-rodíč (opatření č. 24)▪ odstranit mříže z části budovy patřící dětskému domovu pro děti do 3 let věku a nahradit je jiným zabezpečovacím prvkem (opatření č. 30)
Průběžně	<ul style="list-style-type: none">▪ vyžadovat od OSPOD, aby vždy dokládal datovaný souhlas rodičů s umístěním dítěte (opatření č. 1)▪ žádat souhlas zákonného zástupce s poskytnutím zdravotních služeb dítěti až ve chvíli, kdy navrhujete konkrétní zdravotní službu či zdravotní výkon (opatření č. 3)▪ bez informovaného souhlasu zákonného zástupce poskytovat dítěti zdravotní služby pouze tehdy, jedná-li se o zdravotní služby nezbytné k záchraně jeho života, nebo o neodkladnou či akutní péči za předpokladu, že souhlas zákonného zástupce nelze získat bez zbytečného odkladu (opatření č. 4)▪ nepoužívat v dokumentech určených rodičům odkaz na právní úpravu bez dalšího (opatření č. 5)▪ upustit od praxe povolování jednotlivých návštěv sociální pracovníci; pokud dítě v zařízení v době návštěvy je a chce se s rodiči sejit, návštěvu umožňovat (opatření č. 6)▪ nepodmiňovat návštěvy rodičů souhlasem OSPOD (opatření č. 8)▪ asistované návštěvy realizovat pouze v případě, že je nařídí soud, případně o ně požádá sám rodič či dítě; v takovém případě zajistit proškoleného pracovníka pro doprovázení návštěv (opatření č. 12)▪ dbát o to, aby jeden kus erárního oblečení nosilo pouze jedno dítě (opatření č. 13)▪ nevyužívat erární spodní prádlo (opatření č. 14)▪ zapojit do tvorby individuálního plánu rodiče, pracovníce v přímé péči, psychologa a dítě [s ohledem na jeho rozumové schopnosti], případně další odborníky (opatření č. 15)▪ využívat plán sociálně-právní ochrany ke stanovení cílů a způsobu

jejich dosažení, nikoliv jako povinný dokument bez reálného dopadu na dítě (opatření č. 16)

- poskytovat sociální poradenství rodičům (opatření č. 18);
- nabízet rodičům možnost trávit s dítětem návštěvy také ve společné části zahrady (opatření č. 21)
- umožňovat rodičům vycházky s dětmi mimo areál zařízení (opatření č. 22)
- snažit se život v zařízení co nejvíce přiblížit běžnému životu v domácnosti (opatření č. 28)